

Granskning av ärenden vid Åklagarkammaren i Uddevalla där den enskilde inte underrättats om hemlig tvångsmedelsanvändning

1. SAMMANFATTNING

Säkerhets- och integritetsskyddsmyndigheten har granskat samtliga tvångsmedelsärenden i vilka åklagare vid Åklagarkammaren i Uddevalla under år 2014 meddelat nämnden om underlåtna underrättelser.

Nämnden konstaterar att det har funnits fel och brister i hanteringen av hemliga tvångsmedel vid Åklagarkammaren i Uddevalla.

- I samtliga ärenden utom ett har prövningen av om den enskilde ska underrättas om hemlig tvångsmedelsanvändning inte skett inom föreskriven tid.
- I många ärenden har beslut om förstöring fattats för sent.
- Endast i ett fåtal ärenden finns dokumentation om när förundersökningen avslutades eller när den misstänkte avfördes från utredningen. I ett par ärenden saknas skriftliga beslut om förstöring och i ett ärende har beslut att häva tvångsmedelsåtgärderna inte dokumenterats. Den bristfälliga dokumentationen innebär att det inte alltid varit möjligt att följa handläggningen av tvångsmedelsärendena.

Innehåll

1. SAMMANFATTNING.....	1
2. GRANSKNINGEN.....	3
3. RÄTTSLIGA UTGÅNGSPUNKTER.....	3
3.1 Inledning	3
3.2 Tillstånd till hemligt tvångsmedel	4
3.3 Tvångsmedlets upphörande	4
3.4 Förstöring av material	4
3.5 Underrättelser till enskilda.....	5
3.6 Dokumentation.....	5
4. NÄMNDENS IAKTTAGELSER OCH BEDÖMNING.....	6
4.1 Tillstånd och verkställighet av tvångsmedelsbesluten.....	6
4.2 Upphävande av tvångsmedelsbeslut	6
4.3 Förstöring av material	7
4.4 Underrättelser till enskilda.....	7
5. AVSLUTANDE SYNPNKTER	8

2. GRANSKNINGEN

Huvudregeln är att en enskild som har varit utsatt för hemliga tvångsmedel ska underrättas om det. Om viss sekretess gäller har åklagaren möjlighet att först skjuta upp och senare underlåta att lämna en sådan underrättelse. Åklagaren är skyldig att underrätta Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden om sitt beslut att underlåta underrättelse.

Nämnden har beslutat att granska samtliga tvångsmedelsärenden i vilka åklagare vid Åklagarkammaren i Uddevalla under år 2014 meddelat nämnden om att underrättelse underlåts. Granskningen har utförts genom att kopior av tvångsmedelsdiariet och handlingar i tvångsmedelsärendena inforrats till nämndens kansli.

Nämnden har särskilt granskat

- om tillstånd har funnits för respektive tvångsmedelsåtgärd,
- om bestämmelserna om förstöring av upptagningar och uppteckningar från tvångsmedelsanvändningen har följts,
- om bestämmelserna om underrättelse till enskild har följts och
- om vidtagna åtgärder har dokumenterats på ett tillfredsställande sätt.

Vidare har nämnden i vissa ärenden kontrollerat verkställigheten av tillståndsbesluten.

Med anledning av de iakttagelser som gjorts vid granskningen har åklagarkammaren uppmanats att yttra sig över handläggningen av vissa ärenden.

I ett av de granskade ärendena har åklagaren efter att domen vunnit laga kraft mot den enskilde beslutat att underlåta att underrätta denne om att han varit föremål för hemlig tvångsmedelsanvändning. Nämnden har beslutat att ta upp förhållandena till övervägande i ett särskilt ärende.¹

3. RÄTTSLIGA UTGÅNGSPUNKTER

3.1 Inledning

Bestämmelser om hemliga tvångsmedel, såsom t.ex. hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation (hemlig avlyssning) och hemlig övervakning av

---

¹ Nämndens ärende med dnr 92-2015.

elektronisk kommunikation (hemlig övervakning), finns framförallt i 27 kap. rättegångsbalken (RB).²

3.2 Tillstånd till hemligt tvångsmedel

Beslut om hemlig avlyssning och hemlig övervakning meddelas av rätten efter framställning av åklagaren (27 kap. 9 § första stycket och 21 § första stycket RB).³

Ett tillstånd till hemlig avlyssning och hemlig övervakning får inte bestämmas längre än nödvändigt och får, när det gäller tid som infaller efter beslutet, inte överstiga en månad från dagen för beslutet (27 kap. 21 § andra stycket RB). Tillståndstiden kan förlängas genom förnyade beslut om hemlig avlyssning eller hemlig övervakning.

3.3 Tvångsmedlets upphörande

Hemlig avlyssning och hemlig övervakning kan upphöra antingen genom att tillståndstiden löper ut eller genom att tvångsmedelsbeslutet upphävs.

Om det inte längre finns skäl för ett beslut om hemlig avlyssning eller hemlig övervakning, ska åklagaren eller rätten omedelbart häva beslutet (27 kap. 23 § RB). Om åklagaren beslutar om hävande, bör rätten underrättas om åtgärden.⁴

3.4 Förstöring av material

Reglerna om granskning, bevarande och förstöring av upptagningar och uppteckningar (material) från bland annat hemlig avlyssning och hemlig övervakning finns i 27 kap. 24 § RB. Material ska, i de delar det är av betydelse från brottsutredningssynpunkt, bevaras till dess förundersökningen har lagts ned eller avslutats eller, om åtal väckts, målet avgjorts slutligt. Om materialet är av betydelse för att förhindra förestående brott ska det bevaras så länge det behövs för detta ändamål. Materialet ska därefter förstöras.

---

² De rättsliga utgångspunkterna utgår från rättegångsbalkens bestämmelser per den 1 januari 2015. Innehållet i de för uttalandet aktuella bestämmelserna har dock inte ändrats i materiellt hänseende i förhållande till vad som gällde vid tidpunkten för tvångsmedelsanvändningen i de granskade ärendena.

³ Under vissa förutsättningar får dock sedan den 1 januari 2015 tillstånd till åtgärderna ges av åklagaren i avvaktan på rättens beslut (se 27 kap. 9 a § första stycket och 21 a § första stycket RB).

⁴ Prop. 1988/89:124 s. 68.

I Åklagarmyndighetens rättspromemoria anges att ett förstöringsbeslut ska vara skriftligt och diarieföras samt att den åklagare som är eller har varit förundersökningsledare ska ansvara för att diarieföring sker.⁵

3.5 Underrättelser till enskilda

Bestämmelser om underrättelse till enskild med anledning av hemlig tvångsmedelsanvändning finns i 27 kap. 31-33 §§ RB. Syftet med bestämmelserna är att ge den som utsatts för ett hemligt tvångsmedel möjlighet att i efterhand bedöma vilket integritetsintrång som åtgärden har inneburit och att reagera mot vad han eller hon kan anse ha varit en rättsstridig åtgärd.⁶

Underrättelseskyldigheten ska fullgöras av den åklagare som är eller har varit förundersökningsledare (14 b § första stycket förundersökningskungörelsen [1947:948]).

Huvudregeln är att den som är eller har varit misstänkt för brott ska underrättas om hemlig tvångsmedelsanvändning som han eller hon har utsatts för (27 kap 31 § första stycket RB). En underrättelse behöver dock inte lämnas om viss sekretess gäller eller om den enskilde fått del av eller tillgång till uppgifterna under förundersökningen (31 § första och femte styckena).

En underrättelse ska lämnas så snart det kan ske utan men för utredningen, dock senast en månad efter det att förundersökningen avslutades (31 § fjärde stycket). Nämnden har tidigare uttalat att denna frist beräknas från det att den misstänkte avfördes från utredningen.⁷ Skyddas uppgifterna av vissa bestämmelser om sekretess ska underrättelsen skjutas upp till dess sekretess inte längre gäller (33 § första stycket). Har det på grund av sekretess inte kunnat lämnas någon underrättelse inom ett år från det att förundersökningen avslutades får underrättelse underlåtas (33 § andra stycket). Åklagaren är i dessa fall skyldig att underrätta nämnden om sitt beslut (14 b § andra stycket förundersökningskungörelsen).

3.6 Dokumentation

Enligt Åklagarmyndighetens föreskrifter om diarieföring (ÅFS 2005:19) ska uppgifter om hemliga tvångsmedel registreras i ett tvångsmedelsdiarium (3 §).

---

⁵ RättsPM 2012:8, Hemliga tvångsmedel – hanteringen i vissa avseenden, s. 23.

⁶ Prop. 2006/07:133 s. 30.

⁷ Se ”Rapport avseende Säkerhets- och integritetsskyddsnämndens iakttagelser och synpunkter från granskning av åklagarväsendets hantering av hemliga tvångsmedel” beslutad den 8 juni 2010 (Nämndens ärende med dnr 2010-6-3).

De uppgifter som krävs för att kunna följa handläggningen av ett ärende ska registreras i diariet (6 §).

Av Åklagarmyndighetens föreskrifter om dokumentation och underrättelser vid tvångsmedel (ÅFS 2005:30) framgår att en åklagare som beslutar om användande eller hävande av ett tvångsmedel ska dokumentera beslutet. Det ska av dokumentationen, utöver annat, framgå vem som har fattat beslutet och tidpunkten för det (1 §).

4. NÄMNDENS IAKTTAGELSER OCH BEDÖMNING

4.1 Tillstånd och verkställighet av tvångsmedelsbesluten

I samtliga tvångsmedelsärenden finns tillstånd från rätten till de hemliga tvångsmedelsåtgärderna.

I de ärenden där nämnden har kontrollerat verkställigheten av tillståndsbesluten har verkställighet skett i enlighet med tillstånden.

4.2 Upphävande av tvångsmedelsbeslut

I ett ärende beviljade rätten tillstånd till hemlig avlyssning avseende bland annat telefonnummer som innehades av de misstänkta A och B. Tillståndet till hemlig avlyssning av A:s telefonnummer upphörde genom att tillståndstiden löpte ut. Åklagaren begärde och beviljades förlängning av tillståndet beträffande B. I samband med denna framställan begärdes och beviljades åklagaren även tillstånd till hemlig avlyssning avseende telefonnummer tillhörande C. I en skrivelse till tingsrätten uppgav åklagaren att hemlig avlyssning av A, B och C avbrutits tre veckor efter det att tillståndet avseende A löpt ut. Skrivelsen är daterad och expedierad till tingsrätten drygt tre veckor efter det att tvångsmedelsanvändningen uppges ha avbrutits. Beslut om att häva tillstånden till hemlig avlyssning finns inte dokumenterade i ärendet.

Kammarchefen har uppgett i huvudsak följande. Handläggande åklagare tjänstgör inte längre vid kammaren. Något skriftligt beslut om att häva tillstånden till hemlig avlyssning har inte stått att finna. Åklagaren har förmodligen av förbiseende även antecknat A i underrättelsen till tingsrätten.

Det är självfallet inte acceptabelt att det varken av tvångsmedelsdiariet eller av handlingarna i ärendet går att utläsa vem som har beslutat om upphävande av de hemliga tvångsmedlen och tidpunkten för detta. Nämnden noterar att något tillstånd till hemlig avlyssning avseende A:s telefonnummer inte fanns vid den tidpunkt då avlyssningen uppgavs ha avbrutits. Nämnden noterar vidare att

rätten underrättades om åklagarens beslut att upphäva tvångsmedlen först drygt tre veckor senare.

4.3 Förstöring av material

I två tvångsmedelsärenden saknas skriftligt beslut om förstöring. Av förstöringsrapporter framgår dock att materialet bevarats i nio respektive 14 månader efter det att förstöringstidpunkten får anses ha inträtt.

I flera ärenden har beslut om förstöring fattats för sent. Besluten har fattats mellan nio månader och två år efter det att förstöringstidpunkten får anses ha inträtt.

Kammarchefen har uppgett i huvudsak följande. Han tillträdde sin tjänst hösten 2014 och uppmärksammade då att det fanns brister i rutinerna avseende hanteringen av hemliga tvångsmedel vid åklagarkammaren. Vid en genomgång av det hemliga diariet upptäcktes bland annat att beslut om förstöring saknades i ett antal ärenden. I de ärenden där beslut om förstöring saknades meddelades sådana beslut. I de fall förstöringsrapporter inkommit från polisen fattades dock inget beslut om förstöring eftersom det då måste ha fattats något sådant beslut tidigare, dock oklart när.

Nämnden konstaterar att det finns brister i dokumentationen gällande förstöring av material och att flera beslut om förstöring har fattats för sent. Nämnden noterar vidare att kammaren på egen hand har uppmärksammat bristerna och vidtagit åtgärder i de ärenden där brister gällande förstöring av material uppmärksammats.

Nämnden har också uppmärksammat att allt material inte förstörts i ett ärende i vilket åklagaren fattat beslut om förstöring och en förstöringsrapport inkommit från Polismyndigheten. Nämndens avser att i ett särskilt ärende uppta förhållandena till utredning.

4.4 Underrättelser till enskilda

I samtliga ärenden utom ett har den första prövningen om huruvida den enskilde ska underrättas om användning av hemliga tvångsmedel skett mellan två och tolv månader för sent. Kammarchefen har även i denna del hänvisat till att det tidigare förelåg bristande rutiner avseende hanteringen av hemliga tvångsmedel vid åklagarkammaren. Det är enligt nämnden inte godtagbart att föreskriven frist för prövning av underrättelseskyldigheten inte har följts.

4.5 Brister i dokumentationen

Utöver vad som redovisats ovan i fråga om brister i dokumentationen har nämnden noterat att det endast i ett fåtal ärenden finns dokumentation om när förundersökningen avslutades, när den enskilde avfördes från utredningen eller när målet avgjordes slutligt. I likhet med vad som framgår av Åklagarmyndighetens rättspromemoria⁸ anser nämnden att övervägande skäl talar för att sådana uppgifter bör dokumenteras i tvångsmedelsdiariet eftersom uppgifterna utgör utgångspunkt för när underrättelseskyldigheten respektive förstöringsskyldigheten inträder.

I ett ärende har åklagaren beslutat om att häva ett tillstånd till hemlig avlyssning. Beslutet har dokumenterats men inte diarieförts i tvångsmedelsdiariet trots att så borde ha skett (3 och 6 §§ ÅFS 2005:19).

5. AVSLUTANDE SYNPUNKTER

Sammantaget har nämndens granskning visat att det finns flera fel och brister i hanteringen av hemliga tvångsmedel vid åklagarkammaren. Den bristande och i vissa fall uteblivna dokumentationen innebär att det inte alltid varit möjligt att följa handläggningen av tvångsmedelsärendena. Från rättssäkerhetssynpunkt är detta självfallet oacceptabelt.

Åklagarkammaren har till nämnden uppgett att genomgång av tvångsmedelsdiariet har skett i syfte att åtgärda eventuella brister. Vidare har utbildning och påminnelser beträffande lagstiftningen och rutiner avseende hanteringen av hemliga tvångsmedel ägt rum vid kammaren under åren 2014 och 2015. Nämnden ser positivt på att åklagarkammaren vidtagit dessa åtgärder och förutsätter att rutinerna kring förstöring av material, underrättelser till enskilda och dokumentation i ärendena förbättras.

Expedition till:

Åklagarkammaren i Uddevalla

För kännedom till:

Åklagarmyndigheten (Huvudkontoret, Tillsynsavdelningen)

---

⁸ RättsPM 2012:8, Hemliga tvångsmedel – hanteringen i vissa avseenden, s. 22.